

Про деякі правила, писані дбайливими дорослими для підростаючого покоління

У статті під назвою “Менше книжок – здоровіші діти” у минулорічному вересневому номері “КО” йшлося про те, що віднедавна видавці дитячої літератури змушені сплачувати близько 500 гривень за санітарно-гігієнічну експертизу книжок і чекати, іноді більше одного місяця, її результатів, при тому, що ніхто не може ні пояснити, ні второпати, навіщо. Цього разу я пропоную вам переспів “Державних санітарних правил і норм” (ДСанПіН 5.5.6084-02), яких повинні дотримуватися видавці, щоб їхні сигнальні примірники не “зарубали” санітари “леса”.

Правила були розроблені фахівцями чотирьох медичних та екологічних закладів і одного НДІ поліграфічної промисловості. Якщо припустити, що пані Куновська і Лопушинська з цього НДІ взагалі тримали в руках ці правила, то з таким же успіхом вони могли б розробляти, приміром, правила дорожнього руху.

У нормативних посиланнях правил зазначено чотири закони України і п'ятнадцять (!) російських ГОСТів та правил, більшість з яких були видані ще в СРСР. Видно, що наші новітні правила просто переписані звідти “не глядя”.

Про це свідчить, зокрема, пункт 5.6, що стосується всіх видань для дітей від 1 до 18 років: “Для друкування тексту та ілюстрацій видання (окрім вклейок, вкладок, приклеюк тощо) потрібно використовувати папір, призначений тільки для друку книжкових видань, а саме офсетний за ГОСТ 9094 [9] та друкарський № 1 та № 2 за ГОСТ 9095 [10], або інший папір з аналогічними характеристиками”. До відома шановних авторів правил: отого друкарського № 1 та 2 давно вже ніде не існує! (у кожному разі, в прайс-листах фірм, які ним торгують).

Правила написані абсолютно безграмотно з точки зору як граматики (наприклад, “не менш”), так і поліграфії. Найперше впадає в очі, що немає уніфікації, яка є найпершою вимогою для будь-якого тексту, тим більше тексту стандарту: в одних пунктах йдеться про “перенесення”, в інших – про “переноси”; в одних випадках те саме правило стосується друку “на кольоровому фоні”, в інших – “на кольоровому та сірому фоні”; в одному пункті в підручниках та посібниках для всіх вікових груп (до 18 років) забороняється розміщувати текст на трьох та більше шпальтах, в іншому для дітей до 6 років “забороняється складання тексту в декілька шпальт (окрім віршів)”, для дітей 6-10 років “забороняється

багатошпальтовий набір (окрім віршів та науково-популярних видань)”. Є ще загадкове слово “текстівка”, не пояснене в словнику термінів, щодо тлумачення якого думки бідолашних видавців кардинально розходяться. “Гей, хто в лісі, одзовися!” – тут не те що “санітари-гігієністи”, тут сам чорт ногу зламає.

Пункт 4.1.4: “Забороняється друкувати текст на кольоровому фоні, ділянках багатоколірних ілюстрацій оптичною густиною більше 0,3 Б”. В пункті 7.3. вказано, що ця оптична густина має бути виміряна “денситометром відбивання за фільтром видності у п’яти найбільш темних місцях зображення на контрольній сторінці”. Денситометри мають навіть далеко не всі друкарні, звідки його мають взяти видавці і “санітари” – таємниця. Хоча натомість в п. 7.1 сказано, що гігієнічні вимоги щодо пункту 4.1. (в якому саме вказана оптична густина) перевіряються візуально.

В п. 4.5.6 у виданнях для дітей 15-18 років одним із кількох обмежень для використання виворітного тексту є фон, оптичною густиною “не менш” 0,4 Б. Виворітний текст – це світлий текст на чорному або кольоровому фоні, а густина 0,4 Б – це дуже світлий фон, тож якщо правила дозволяють друкувати світлі букви на світлому фоні, який в них сенс? Який сенс в п. 4.5.5, що не дозволяє “для додаткового тексту та виокремлень застосовувати кольорові фарби на кольоровому фоні та багатоколірних ілюстраціях”, адже виворітний текст на світлому фоні набагато втомливіший та небезпечніший для очей?

В п. 4.2.3 у виданнях для дітей до 6 років

для основного тексту “потрібно застосовувати шрифт кеглем не менше 16 пунктів, згідно з вимогами, викладеними в табл. 2”. А в таблиці 2 чомусь дозволяється і 14 кегль (це не може стосуватися якогось там “виокремленого тексту”, тому що він має бути кеглем не меншим за кегль основного тексту).

Як можна зрозуміти п. 4.2.11: “Лінію шрифту основного та виокремленого тексту відносно корінцевого згину на двох суміжних сторінках або сторінці видання не рекомендується розташовувати більше ніж у двох

напрямках”? Звичайне речення має один, два, три, чотири ... напрямки?

П. 4.2.14: “Взаємне розміщення ілюстрацій та тексту повинно будуватися таким чином, щоб обсяг безперервного читання складав не більше 50-100 знаків (!).

Дозволяється збільшення обсягу безперервного читання до 1000-1500 знаків у підручниках для дітей 6 років”. Досить різке збільшення, еге ж? Сподіваюсь, що вони таки помилково не дописали

два нулі.

П. 4.4.5: “Обсяг додаткового тексту на сторінці повинен бути не більше 2000 знаків”. Як може додатковий текст у дитячій книжці бути більше, ніж 1-2 сторінки?! А от для дітей 15-18 років п. 4.5.4: “Додатковий текст на сторінці повинен бути обсягом не більш $1/3$ ”.

Для дітей 11-14 років раптом вигулькує правило 4.4.8: “Без форматування рядка (вільна виключка, без переносів) дозволяється скласти текст обсягом не більш 20 рядків підряд”. Чомусь для всіх інших дітей подібного правила ніде немає.

П. 7.18: “Експериментальне визначення зручності

читання проводиться у вигляді натурного експерименту з використанням комплексу загальноприйнятих гігієнічних, фізіологічних, офтальмологічних, психологічних та інших (якщо є така необхідність) методик”. Я б залюбки купила квиток на проведення в санстанції “натурного експерименту” із усіма загальноприйнятими методиками.

Якщо вам не забракло терпіння дочитати до кінця статтю, то ось на десерт мій улюблений пункт 5.8: “Загальна вага підручників із розрахунку на один учбовий день у комплекті з шкільним приладдям (без ваги ранцю або портфеля) не повинна перевищувати допустимого гігієнічними нормами перенесення учнями важкості на відстань до 3 км” (далі

вказується рекомендована вага підручників для різних вікових категорій дітей).

Зустрічна пропозиція:

причепити до ноги кожного учня спідометр і забирати в них по книжці за кожен зайвий кілометр.

“...Зазначені обмеження не розповсюджуються на навчальну літературу, призначену для домашнього читання (хрестоматія тощо) та для дітей з вадами слуху,

зору і вимови”. Щодо вад
зору більш-менш зрозуміло
– для них випускають
спеціальні книжки, важчі за
звичайні, – але чого б це
глухуваті і заїки мусили
тягати важчі ранці, ніж
здорові діти?!

Інна Волосевич,

"Книжковий огляд"